చిన్న జలవిద్యుత్ అభివృద్ధి పథకం (SMALL HYDRO POWER DEVELOPMENT SCHEME)

కేంద్ర మంత్రిమండలి **2026-27 నుండి 2030-31** కాలానికి ఈ పథకాన్ని ఆమోదించింది. ఇది దేశంలో స్వచ్ఛమైన మరియు వికేంద్రీకృత విద్యుత్ ఉత్పత్తిని ప్రోత్సహించడానికి ఉద్దేశించబడింది.

1. ముఖ్యమైన గణాంకాలు (KEY FACTS)

- **మొత్తం కేటాయింపు:** ₹2,584.60 కోట్లు.
- **లక్ష్యం:** అదనంగా **1,500 MW** చిన్న జలవిద్యుత్ సామర్థ్యాన్ని పెంచడం.
- **ఉపాధి:** నిర్మాణ దశలో **51 లక్షల వ్యక్తి-రోజుల (person-days)** ఉపాధి కల్పన.
- **పెట్టుబడుల అంచనా:** ఈ రంగంలో సుమారు ₹15,000 కోట్ల పెట్టుబడులు వచ్చే అవకాశం ఉంది.

2. వర్గీకరణ (CLASSIFICATION IN INDIA)

భారతదేశంలో జలవిద్యుత్ ప్రాజెక్టులను వాటి సామర్థ్యం ఆధారంగా రెండు రకాలుగా విభజిస్తారు:

- **చిన్న జలవిద్యుత్ (SHP):** 25 MW వరకు సామర్థ్యం ఉన్నవి. ఇవి **పునరుత్పాదక ఇంధన మంత్రిత్వ శాఖ (MNRE)** పరిధిలోకి వస్తాయి.
- **పెద్ద జలవిద్యుత్:** 25 MW కంటే ఎక్కువ సామర్థ్యం ఉన్నవి. ఇవి **విద్యుత్ మంత్రిత్వ శాఖ (Ministry of Power)** పరిధిలోకి వస్తాయి.

3. ఆర్థిక సహాయం (FINANCIAL ASSISTANCE)

ప్రాజెక్టులు ఉన్న ప్రాంతాన్ని బట్టి కేంద్రం ఆర్థిక సాయం అందిస్తుంది:

- **ఈశాన్య రాష్ట్రాలు & సరిహద్దు జిల్లాలు:** మెగావాట్‌కు ₹3.6 కోట్లు లేదా ప్రాజెక్ట్ వ్యయంలో 30% (ఏది తక్కువైతే అది). గరిష్టంగా ఒక ప్రాజెక్టుకు ₹30 కోట్లు.
- **ఇతర ప్రాంతాలు:** మెగావాట్‌కు ₹2.4 కోట్లు లేదా ప్రాజెక్ట్ వ్యయంలో 20%. గరిష్టంగా ఒక ప్రాజెక్టుకు ₹20 కోట్లు.

4. ప్రాంతీయ సామర్థ్యం (REGIONAL POTENTIAL)

భారతదేశంలో మొత్తం చిన్న జలవిద్యుత్ సామర్థ్యం **21,133.61 MW** గా అంచనా వేయబడింది.

- **ఉత్తర భారతం (38%):** హిమాచల్ ప్రదేశ్ (అత్యధికం), ఉత్తరాఖండ్, జమ్మూ కాశ్మీర్.
- **దక్షిణ భారతం (26%): కర్ణాటక (3,726.49 MW)** ఈ ప్రాంతంలో మరియు దేశంలోనే అత్యధిక సామర్థ్యం కలిగిన రాష్ట్రం.
- **ఈశాన్య భారతం (15%):** అరుణాచల్ ప్రదేశ్ ప్రధానమైనది.
- **పశ్చిమ & తూర్పు భారతం:** మిగిలిన వాటాను కలిగి ఉన్నాయి.

5. ప్రాజెక్టు రకాలు - ముఖ్యాంశాలు

- **రన్-ఆఫ్-ది-రివర్ (Run-of-the-river):** పెద్ద డ్యామ్‌లు కట్టకుండా, నది సహజ ప్రవాహాన్ని మళ్లించి విద్యుత్ ఉత్పత్తి చేయడం. దీనివల్ల పర్యావరణానికి తక్కువ నష్టం జరుగుతుంది.

- **కెనాల్ ఫాల్/డ్యామ్ టో (Canal Fall/Dam Toe):** సాగునీటి కాలువల వద్ద ఉండే ఎత్తుపల్లాలను లేదా ఇప్పటికే ఉన్న డ్యామ్‌ల దిగువన ఉన్న నీటి ఒత్తిడిని ఉపయోగించుకోవడం.

---

6. ప్రయోజనాలు (SIGNIFICANCE)

- **గ్రిడ్ స్థిరత్వం:** సౌర, పవన విద్యుత్ లాగా కాకుండా, ఇది 24x7 (Round-the-Clock) విద్యుత్తును అందిస్తుంది.
- **పర్యావరణ హితం:** తక్కువ భూమి అవసరం, అడవుల నరికివేత మరియు ప్రజల తరలింపు (Displacement) తక్కువగా ఉంటుంది.
- **ఆత్మనిర్భర్ భారత్:** స్వదేశీ యంత్రాల వినియోగాన్ని ప్రోత్సహించడం.
- **వికేంద్రీకరణ:** మారుమూల మరియు కొండ ప్రాంతాలకు స్థానికంగానే విద్యుత్ సరఫరా చేయడం వల్ల ప్రసార నష్టాలు (Transmission losses) తగ్గుతాయి.

శ్రీనగర్ ఖేల్ సంకల్ప్ (SRINAGAR KHEL SANKALP) - 2026

కేంద్ర యువజన వ్యవహారాలు మరియు క్రీడల మంత్రి **డాక్టర్ మన్సుఖ్ మాండవీయ**, శ్రీనగర్‌లో జరిగిన మూడు రోజుల '**చింతన్ శివిర్**' **(Chintan Shivir)** ముగింపు సందర్భంగా ఈ పత్రాన్ని విడుదల చేశారు.

---

1. ప్రధాన లక్ష్యం (PRIMARY OBJECTIVE)

- **అథ్లెట్-సెంట్రిక్ విజన్:** క్రీడాకారులే కేంద్రబిందువుగా భారత క్రీడా రంగాన్ని బలోపేతం చేయడం.
- **సహకార సమాఖ్య విధానం (Cooperative Federalism):** కేంద్రం, రాష్ట్రాలు మరియు కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలు కలిసికట్టుగా ఒకే లక్ష్యం కోసం పనిచేయడం.

---

2. కీలక అంశాలు (KEY FOCUS AREAS)

- **ప్రతిభ గుర్తింపు:** గ్రామీణ మరియు ప్రాంతీయ స్థాయిలలో ప్రతిభావంతులైన క్రీడాకారులను గుర్తించడం.
- **ప్రాంతీయ క్రీడల క్లస్టర్లు:** రాష్ట్రాల భౌగోళిక మరియు సాంస్కృతిక పరిస్థితులకు అనుగుణంగా ప్రాంతీయ క్రీడా కేంద్రాలను (Regional Sports Clusters) అభివృద్ధి చేయడం.
- **క్రీడల ద్వారా సామాజిక అభివృద్ధి:** ఆరోగ్యం, పర్యాటకం (Sports Tourism), యువత సాధికారత మరియు ఆర్థిక వృద్ధికి క్రీడలను ఒక సాధనంగా ఉపయోగించడం.
- **గ్లోబల్ ఈవెంట్స్:** ఒలింపిక్స్ మరియు వరల్డ్ కప్స్ వంటి ప్రతిష్టాత్మక అంతర్జాతీయ క్రీడలకు ఆతిథ్యం ఇవ్వడంపై దృష్టి సారించడం.

---

3. పాలనా సంస్కరణలు (GOVERNANCE REFORMS)

- **పారదర్శకత:** క్రీడా పరిపాలనలో పారదర్శకతను పెంచడం మరియు సంస్థాగత వ్యవస్థలను బలోపేతం చేయడం.
- **ప్రొఫెషనలైజేషన్:** క్రీడా సంఘాల నిర్వహణను వృత్తిపరంగా మార్చడం.

---

4. క్రీడా వస్తువుల తయారీ (SPORTS GOODS MANUFACTURING)

- భారత్‌ను క్రీడా వస్తువుల తయారీలో **గ్లోబల్ హబ్**గా మార్చడం.

- క్లస్టర్-ఆధారిత అభివృద్ధి, ఆవిష్కరణలు (Innovation) మరియు దేశీయ పరిశ్రమలకు మద్దతు ఇవ్వడం ద్వారా ఉపాధి కల్పన.

5. యువత భాగస్వామ్యం (YOUTH ENGAGEMENT)

- **MY Bharat (Mera Yuva Bharat):** ఈ ప్లాట్‌ఫారమ్ ద్వారా యువతకు నాయకత్వ లక్షణాలను పెంపొందించడం మరియు వారి భాగస్వామ్యాన్ని పెంచడం.

పరీక్షల కోసం ముఖ్యమైన బిట్స్ (POINTS TO REMEMBER):

1. **చింతన్ శివిర్ ఎక్కడ జరిగింది?** - శ్రీనగర్, జమ్మూ కాశ్మీర్.
2. **ప్రారంభించిన మంత్రి ఎవరు?** - డాక్టర్ మన్సుఖ్ మాండవీయ (కేంద్ర క్రీడల మంత్రి).
3. **ఫిట్ ఇండియా సందేశం:** ఈ కార్యక్రమంలో భాగంగా 'సండేస్ ఆన్ సైకిల్' (Sundays on Cycle) సైక్లోథాన్‌ను నిర్వహించారు.
4. **లక్ష్యం:** దేశీయంగా క్రీడా పరికరాల తయారీని పెంపొందించి 'ఆత్మనిర్భర్ భారత్' వైపు అడుగులు వేయడం.

బయోడైవర్సిటీ గవర్నెన్స్ బలోపేతం - కొత్త ప్రాజెక్ట్ (2025–2030)

స్థానిక సమాజాలను భాగస్వాములను చేస్తూ జీవవైవిధ్యాన్ని రక్షించేందుకు కేంద్ర పర్యావరణ శాఖ (MoEFCC) మరియు నేషనల్ బయోడైవర్సిటీ అథారిటీ (NBA) కలిసి ఒక ఐదేళ్ల ప్రాజెక్టును ప్రారంభించాయి.

1. ప్రాజెక్ట్ వివరాలు (PROJECT OVERVIEW)

- **పూర్తి పేరు:** 'Strengthening Institutional Capacities for Securing Biodiversity Conservation Commitments'.
- **భాగస్వామ్య సంస్థలు:** భారత ప్రభుత్వం, గ్లోబల్ ఎన్విరాన్‌మెంట్ ఫెసిలిటీ (GEF), మరియు ఐక్యరాజ్యసమితి అభివృద్ధి కార్యక్రమం (UNDP).
- **బడ్జెట్:** 4.88 మిలియన్ డాలర్ల గ్రాంట్.
- **కాలపరిమితి:** 2025 నుండి 2030 వరకు (5 ఏళ్లు).

2. ఎంపిక చేసిన ప్రాంతాలు (TARGET LANDSCAPES)

ఈ ప్రాజెక్ట్ రెండు ప్రధాన పర్యావరణ ప్రాంతాలలో అమలు చేయబడుతుంది:

- **తమిళనాడు:** సత్యమంగళం ల్యాండ్‌స్కేప్ (పశ్చిమ మరియు తూర్పు కనుమల కలయిక). ఇందులో ముదుమలై మరియు సత్యమంగళం టైగర్ రిజర్వ్‌లు ఉన్నాయి.
- **మేఘాలయ:** గారో హిల్స్ (నోక్రెక్ బయోస్పియర్ రిజర్వ్, బాల్పాక్రమ్ నేషనల్ పార్క్ మరియు సిజు వన్యప్రాణి సంరక్షణ కేంద్రం).

3. ప్రధాన లక్ష్యాలు (KEY OBJECTIVES)

- **GPDPలలో జీవవైవిధ్యం:** గ్రామ పంచాయతీ అభివృద్ధి ప్రణాళికలలో (Gram Panchayat Development Plans) జీవవైవిధ్య సంరక్షణను ఒక భాగంగా మార్చడం.

- **సంస్థాగత బలోపేతం:** పంచాయతీ రాజ్ సంస్థలు (PRIs) మరియు బయోడైవర్సిటీ మేనేజ్‌మెంట్ కమిటీల (BMCs) సామర్థ్యాన్ని పెంచడం.
- **వినూత్న ఆర్థిక వనరులు:** Access and Benefit Sharing (ABS) ఒప్పందాలు, CSR నిధులు మరియు గ్రీన్ మైక్రో-ఎంటర్‌ప్రైజెస్ ద్వారా నిధులను సేకరించడం.
- **సామాజిక భాగస్వామ్యం:** మహిళలు, ఎస్సీ (SC) మరియు గిరిజన వర్గాలకు ఆర్థిక మరియు పాలనాపరమైన నిర్ణయాలలో ప్రాధాన్యత ఇవ్వడం.

4. వ్యూహాత్మక ప్రాముఖ్యత (STRATEGIC SIGNIFICANCE)

- **30x30 టార్గెట్:** కున్మింగ్-మాంట్రియల్ గ్లోబల్ బయోడైవర్సిటీ ఫ్రేమ్‌వర్క్ యొక్క '30x30' లక్ష్యాన్ని (2030 నాటికి 30% భూమి మరియు సముద్ర ప్రాంతాలను రక్షించడం) చేరుకోవడానికి ఇది తోడ్పడుతుంది.
- **NBSAP అమలు:** భారతదేశ నవీకరించబడిన 'నేషనల్ బయోడైవర్సిటీ స్ట్రాటజీ అండ్ యాక్షన్ ప్లాన్ (2024-2030)' అమలులో ఇది భాగం.
- **బాటమ్-అప్ అప్రోచ్:** క్షేత్రస్థాయి (గ్రామ) స్థాయి నుండి పాలనను సాగించడం.

పరీక్షల కోసం ముఖ్యమైన బిట్స్ (QUICK FACTS):

1. **ప్రాజెక్ట్ నోడల్ ఏజెన్సీలు:** MoEFCC మరియు NBA.
2. **అంతర్జాతీయ సహకారం:** GEF మరియు UNDP.
3. **రాష్ట్రాలు:** తమిళనాడు మరియు మేఘాలయ.
4. **కీలక విధానం:** 'Whole-of-Government' మరియు 'Whole-of-Society' విధానం.

అంతర్జాతీయ ఎన్నికల సందర్శకుల కార్యక్రమం (IEVP) 2026

భారత ఎన్నికల సంఘం (ECI) ప్రతిష్ఠాత్మకంగా చేపట్టిన **International Election Visitors' Programme (IEVP) 2026** లో భాగంగా, పశ్చిమ బెంగాల్ మరియు తమిళనాడు అసెంబ్లీ ఎన్నికల ప్రక్రియను వీక్షించడానికి 38 దేశాల నుండి ప్రతినిధులు తరలివచ్చారు.

1. IEVP అంటే ఏమిటి?

- ఇది భారత ఎన్నికల సంఘం (ECI) యొక్క ఒక ఫ్లాగ్‌షిప్ ప్రోగ్రామ్.
- **లక్ష్యం:** ఇతర దేశాల ఎన్నికల నిర్వహణ సంస్థలు (EMBs) మరియు అంతర్జాతీయ సంస్థలతో సహకారాన్ని పెంపొందించుకోవడం. భారత ఎన్నికల వ్యవస్థ, సాంకేతికత మరియు ఉత్తమ విధానాలను ప్రపంచానికి పరిచయం చేయడం.

2. IEVP 2026 - ప్రధానాంశాలు

- **పాల్గొన్న ప్రతినిధులు:** మొత్తం 38 దేశాల నుండి 70 మంది ప్రతినిధులు మరియు 'ఇంటర్నేషనల్ ఐడియా' (International IDEA) సభ్యులు పాల్గొన్నారు.
- **సందర్శించిన రాష్ట్రాలు:** అస్సాం, కేరళ, పుదుచ్చేరి, తమిళనాడు మరియు పశ్చిమ బెంగాల్.

3. అంతర్జాతీయ ప్రతినిధులు గమనించిన కీలక అంశాలు

- **ఎన్నికల సాంకేతికత:** EVM మెషీన్ల (Control Unit, Ballot Unit, VVPAT) పంపిణీ మరియు వినియోగంలో ఉన్న పారదర్శకతను ప్రతినిధులు కొనియాడారు.
- **వెబ్‌కాస్టింగ్:** పోలింగ్ కేంద్రాల్లో 100% వెబ్‌కాస్టింగ్ ద్వారా పర్యవేక్షణను పారదర్శకతకు నిదర్శనంగా పేర్కొన్నారు.
- **సమ్మిళిత ఎన్నికలు (Inclusive Elections):** * వృద్ధులు మరియు దివ్యాంగుల (PwDs) కోసం **హోమ్ ఓటింగ్ (Home Voting)** సౌకర్యం.
  - మహిళలు మరియు దివ్యాంగులే పూర్తిగా నిర్వహించే పోలింగ్ కేంద్రాలు.
  - పోలింగ్ కేంద్రాల్లో ర్యాంప్‌లు, వీల్‌చైర్లు మరియు క్రెచ్ (Crèche) సౌకర్యాలు.
- **వినూత్న పద్ధతులు:** తమిళనాడులో కలర్-కోడెడ్ పోలింగ్ బూత్‌లు, పశ్చిమ బెంగాల్‌లో మొబైల్ ఫోన్ డిపాజిట్ సౌకర్యం మరియు ఆరోగ్య పరీక్షల సదుపాయాలు.

---

4. ప్రాముఖ్యత (SIGNIFICANCE)

- **ప్రజాస్వామ్య పండుగ (Festival of Democracy):** భారత ఎన్నికల నిర్వహణలోని ఖచ్చితత్వం, భారీ స్కేల్ మరియు ఓటర్ల ఉత్సాహాన్ని చూసి ప్రతినిధులు భారతదేశాన్ని ప్రపంచానికే ఒక పాఠశాలగా అభివర్ణించారు.
- **సహకార సమాఖ్య స్ఫూర్తి:** కేంద్రం మరియు రాష్ట్ర ఎన్నికల యంత్రాంగాల మధ్య సమన్వయాన్ని ఈ కార్యక్రమం చాటిచెప్పింది.

పరీక్షల కోసం క్విక్ రివిజన్ బిట్స్:

1. **IEVP ఎవరి చొరవ?** - భారత ఎన్నికల సంఘం (ECI).
2. **2026 లో ఎన్ని దేశాల ప్రతినిధులు పాల్గొన్నారు?** - 38 దేశాలు.
3. **ఇంటర్నేషనల్ ఐడియా (International IDEA) అంటే?** - ఇది స్వీడన్ కేంద్రంగా పనిచేసే ఒక అంతర్-ప్రభుత్వ సంస్థ (ప్రజాస్వామ్యానికి మద్దతునిస్తుంది).
4. **ముఖ్యమైన పదం:** 'నిశ్చయించబడిన కనీస సౌకర్యాలు' (Assured Minimum Facilities - AMF) - ఓటర్ల కోసం పోలింగ్ కేంద్రాల్లో కల్పించే కనీస సదుపాయాలు.

భారత జనగణన (CENSUS) 2027 – ముఖ్యాంశాలు

భారతదేశంలో 2027లో జరగబోయే జనగణన దేశ చరిత్రలోనే తొలి **డిజిటల్ జనగణన**గా నిలవనుంది. ఇది 16వ భారత జనగణన కాగా, స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తర్వాత 8వది.

---

1. చారిత్రక నేపథ్యం (HISTORICAL BACKGROUND)

- **పురాతన ఆధారాలు:** కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రం (క్రీ.పూ. 321-296), అబుల్ ఫజల్ రాసిన 'ఐన్-ఇ-అక్బరీ'లో జనగణన ప్రస్తావన ఉంది.
- **మొదటి జనగణన:** 1865-1872 మధ్య నిర్వహించారు (అన్ని ప్రాంతాల్లో ఒకేసారి జరగలేదు).
- **మొదటి సమకాలీన (Synchronous) జనగణన:** 1881లో నిర్వహించారు. అప్పటి నుండి ప్రతి 10 ఏళ్లకు ఒకసారి జనగణన జరుగుతోంది.
- **నోట్:** 2021లో జరగాల్సిన జనగణన కోవిడ్-19 కారణంగా వాయిదా పడి, ఇప్పుడు 2027లో జరుగుతోంది.

---

2. చట్టపరమైన మరియు సంస్థాగత నిర్మాణం

- **చట్టం:** జనగణన చట్టం, 1948 మరియు జనగణన రూల్స్, 1990 ద్వారా ఇది నిర్వహించబడుతుంది.
- **రాజ్యాంగ హోదా:** జనగణన అనేది **కేంద్ర జాబితా (Union List)** లోని అంశం (ఏడవ షెడ్యూల్ - వరుస సంఖ్య 69).
- **గోప్యత:** జనగణన చట్టంలోని **సెక్షన్ 15** ప్రకారం వ్యక్తిగత సమాచారం అత్యంత రహస్యంగా ఉంచబడుతుంది. దీనిని RTI ద్వారా పొందలేము లేదా కోర్టుల్లో సాక్ష్యంగా వాడలేము.
- **బడ్జెట్:** కేంద్ర క్యాబినెట్ దీని కోసం **₹11,718.24 కోట్లు** కేటాయించింది.

---

3. రెండు దశల వ్యూహం (TWO-PHASE STRATEGY)

జనగణన 2027 రెండు దశల్లో జరుగుతుంది:

- **దశ-1: హౌస్‌లిస్టింగ్ & హౌసింగ్ సెన్సస్ (HLO):** ఏప్రిల్ - సెప్టెంబర్ 2026 మధ్య. ఇది నివాస పరిస్థితులు, ఆస్తులు మరియు వసతులపై దృష్టి పెడుతుంది.
- **దశ-2: జనాభా గణన (Population Enumeration - PE):** ఫిబ్రవరి 2027లో జరుగుతుంది.
  - **రెఫరెన్స్ డేట్ (Census Moment):** మార్చి 1, 2027 (00:00 గంటలకు).
  - (మంచు కురిసే ప్రాంతాలకు రెఫరెన్స్ డేట్: అక్టోబర్ 1, 2026).

---

4. కీలకమైన కొత్త ఫీచర్లు (SALIENT FEATURES)

- **తొలి డిజిటల్ గణన:** మొబైల్ యాప్‌ల ద్వారా డేటా సేకరణ జరుగుతుంది (16 ప్రాంతీయ భాషల్లో అందుబాటులో ఉంటుంది).
- **కుల గణన (Caste Enumeration):** 30 ఏప్రిల్ 2025 CCPA నిర్ణయం మేరకు, SC/ST లతో పాటు ఇతర కులాల గణనను కూడా చేపట్టనున్నారు.
- **సెల్ఫ్-ఎన్యూమరేషన్:** ప్రజలు తమ సమాచారాన్ని ఆన్‌లైన్ పోర్టల్ ద్వారా స్వయంగా నమోదు చేసుకునే అవకాశం కల్పించారు (15 రోజుల ముందు).
- **CMMS పోర్టల్:** జనగణన ప్రక్రియను రియల్ టైమ్‌లో పర్యవేక్షించడానికి 'సెన్సస్ మేనేజ్‌మెంట్ & మానిటరింగ్ సిస్టమ్' పోర్టల్ అభివృద్ధి చేశారు.
- **డేటా సెక్యూరిటీ:** జనగణన డేటా సెంటర్‌లను **Critical Information Infrastructure (CII)** గా గుర్తించి, ISO ప్రమాణాలతో భద్రపరుస్తారు.

---

5. ప్రాముఖ్యత (SIGNIFICANCE)

- **పాలన:** ఆహారం, నీరు, విద్యుత్ మరియు మౌలిక సదుపాయాల ప్రణాళికలకు పునాది.
- **విధాన రూపకల్పన:** లక్షిత వర్గాలకు ప్రభుత్వ పథకాలు చేరవేయడానికి మరియు వనరుల కేటాయింపుకు ఖచ్చితమైన డేటా లభిస్తుంది.
- **ఉపాధి:** ఈ ప్రక్రియ ద్వారా సుమారు 1.02 కోట్ల మ్యాన్-డేస్ (man-days) ఉపాధి లభిస్తుంది.

పరీక్షల కోసం క్విక్ రివిజన్ బిట్స్:

1. **మొదటి డిజిటల్ జనగణన ఏది?** - 2027.
2. **కుల గణన ఏ దశలో జరుగుతుంది?** - రెండో దశ (Population Enumeration).
3. **జనగణన ఏ జాబితాలో ఉంది?** - కేంద్ర జాబితా.

4. **జనగణన యొక్క నోడల్ మినిస్ట్రీ ఏది?** - కేంద్ర హోం వ్యవహారాల మంత్రిత్వ శాఖ (రిజిస్ట్రార్ జనరల్ & సెన్సస్ కమిషనర్ కార్యాలయం).
5. **సెల్ఫ్ ఎన్యూమరేషన్ పోర్టల్ ఎన్ని భాషల్లో ఉంది?** - 16 భాషలు.

NITI AAYOG నివేదిక: "మిలియన్-ప్లస్ నగరాల కోసం సమర్థవంతమైన పాలనా చట్రం"

నేపథ్యం: 25 ఏప్రిల్ 2026న కేంద్ర గృహనిర్మాణ, పట్టణ వ్యవహారాల మంత్రి శ్రీ మనోహర్ లాల్ ఖట్టర్ ఈ నివేదికను విడుదల చేశారు. '**వికసిత్ భారత్ 2047**' లక్ష్యాన్ని చేరుకోవడంలో నగరాల పాత్రను మెరుగుపరచడం దీని ప్రధాన ఉద్దేశ్యం.

1. నగరాల ప్రాముఖ్యత (SIGNIFICANCE OF CITIES)

- భారతదేశం **$30 ట్రిలియన్** ఆర్థిక వ్యవస్థగా ఎదగడంలో నగరాలే ఇంజన్లుగా పనిచేస్తాయి.
- ముఖ్యంగా '**మిలియన్-ప్లస్**' **(10 లక్షల జనాభా పైబడిన)** నగరాలపై ఈ నివేదిక ప్రత్యేక దృష్టి సారించింది.

2. ప్రస్తుతం పట్టణ పాలనలో ఉన్న సవాళ్లు (CHALLENGES IDENTIFIED)

- సంస్థాగత ఏర్పాట్లు ముక్కలు ముక్కలుగా ఉండటం (Fragmented Institutional Arrangements).
- అధికార వికేంద్రీకరణ లోపించడం.
- ఆర్థిక స్వయంప్రతిపత్తి లేకపోవడం (Weak Financial Autonomy).
- జవాబుదారీతనం తక్కువగా ఉండటం.

3. నివేదికలోని కీలక సిఫార్సులు (KEY RECOMMENDATIONS)

అంశం	**సిఫార్సు (Recommendation)**
నాయకత్వం (Leadership)	నిర్ణీత పదవీకాలంతో **నేరుగా ఎన్నికయ్యే మేయర్ (Directly Elected Mayor)** ఉండాలి. మేయర్‌కు మద్దతుగా 'మేయర్-ఇన్-కౌన్సిల్' వ్యవస్థ ఉండాలి.
సేవల అనుసంధానం	నీటి సరఫరా, పారిశుధ్యం, ప్రజా రవాణా వంటి కీలక సేవలను నేరుగా నగర ప్రభుత్వ పరిధిలోకి తీసుకురావాలి.
ఆర్థిక వనరులు	మున్సిపాలిటీల సొంత ఆదాయ వనరులను పెంచుకోవాలి. రాష్ట్ర ఆర్థిక సంఘాల (SFCs) ద్వారా నిధుల బదిలీ సకాలంలో జరగాలి. మున్సిపల్ బాండ్ల ద్వారా నిధుల సమీకరణ చేయాలి.

అంశం	**సిఫార్సు (Recommendation)**
సంస్థాగత మార్పులు	వివిధ పారాస్టాటల్ ఏజెన్సీలను (ఉదా: డెవలప్మెంట్ అథారిటీలు) నగర ప్రభుత్వ పర్యవేక్షణలోకి తీసుకురావాలి.

4. అమలు విధానం (IMPLEMENTATION ROAD MAP)

- **రాష్ట్రాల పాత్ర:** రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు తమ '**మునిసిపల్ చట్టాలను**' సవరించాలి.
- **కేంద్రం పాత్ర:** కేంద్ర గృహనిర్మాణ శాఖ '**మోడల్ మునిసిపల్ లా**' **(Model Municipal Law)** ను అప్‌డేట్ చేయాలి.
- **విధానం:** సంస్కరణలను ఒకేసారి కాకుండా దశలవారీగా (Phased Approach) అమలు చేయాలి.

పరీక్షల కోసం క్విక్ రివిజన్ బిట్స్ (EXAM BITS):

1. **నివేదిక పేరు:** Moving Towards Effective City Government – A Framework for Million-plus Cities.
2. **విడుదల చేసిన సంస్థ:** NITI Aayog.
3. **ప్రధాన సిఫార్సు:** మేయర్ నేరుగా ఎన్నికవ్వడం (Directly Elected Mayor) మరియు నిర్ణీత పదవీకాలం.
4. **లక్ష్యం:** 2047 నాటికి వికసిత్ భారత్ మరియు $30 ట్రిలియన్ ఆర్థిక వ్యవస్థ.
5. **రాజ్యాంగ సంబంధం:** ఇది 74వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం (1992) యొక్క స్ఫూర్తిని (పట్టణ స్థానిక సంస్థల బలోపేతం) ప్రతిబింబిస్తుంది.

నషా ముక్త్ భారత్ అభియాన్ (NMBA) 2.0 యాప్ - ముఖ్యాంశాలు

నేపథ్యం: 24 ఏప్రిల్ 2026న చండీగఢ్‌లో జరిగిన 'చింతన్ శివిర్'లో కేంద్ర సామాజిక న్యాయం మరియు సాధికారత మంత్రి డాక్టర్ వీరేంద్ర కుమార్ మరియు పంజాబ్ గవర్నర్ శ్రీ గులాబ్ చంద్ కటారియా కలిసి **NMBA 2.0** యాప్‌ను ప్రారంభించారు.

1. నషా ముక్త్ భారత్ అభియాన్ (NMBA) గురించి

- **ప్రారంభం:** 15 ఆగస్టు 2020.
- **నోడల్ మంత్రిత్వ శాఖ:** సామాజిక న్యాయం మరియు సాధికారత మంత్రిత్వ శాఖ (Ministry of Social Justice & Empowerment).
- **లక్ష్యం:** దేశవ్యాప్తంగా మాదకద్రవ్యాల వినియోగంపై అవగాహన కల్పించడం మరియు డ్రగ్స్ లేని సమాజాన్ని నిర్మించడం.
- **వ్యాప్తి:** ప్రారంభంలో అత్యంత ప్రభావితమైన 272 జిల్లాల్లో మొదలై, **15 ఆగస్టు 2023** నుండి దేశంలోని అన్ని జిల్లాలకు విస్తరించబడింది.
- **ముఖ్య గణాంకాలు:** ఇప్పటివరకు 26 కోట్లకు పైగా ప్రజలకు అవగాహన కల్పించారు (వీరిలో 9.5 కోట్ల మంది యువత, 6.47 కోట్ల మంది మహిళలు ఉన్నారు).

2. NMBA 2.0 యాప్ - నూతన ఫీచర్లు (SALIENT FEATURES)

ఈ యాప్ ప్రధానంగా **NAPDDR** (National Action Plan for Drug Demand Reduction) అమలును పర్యవేక్షించడానికి ఒక కేంద్రీకృత డిజిటల్ సాధనంగా పనిచేస్తుంది.

- **పౌరుల భాగస్వామ్యం:** ఇప్పుడు సామాన్య పౌరులు కూడా ఈ యాప్‌ను ఉపయోగించవచ్చు. దీని ద్వారా ఈ-ప్రతిజ్ఞ (e-Pledge) చేయవచ్చు మరియు అవగాహన సామాగ్రిని పొందవచ్చు.
- **నిజసమయ పర్యవేక్షణ (Real-time Reporting):** రాష్ట్రాలు, జిల్లాలు మరియు సంస్థలు తాము చేపట్టిన కార్యక్రమాలను వెంటనే అప్‌లోడ్ చేయవచ్చు.
- **అనుదాన్ (Anudan) ట్రాకింగ్:** గ్రాంట్-ఇన్-ఎయిడ్ (GIA) సంస్థలకు అందే నిధుల స్థితిగతులను (Grant status) ట్రాక్ చేయవచ్చు, దీనివల్ల పారదర్శకత పెరుగుతుంది.
- **సమీప డీ-అడిక్షన్ సెంటర్:** వినియోగదారులకు తమకు దగ్గరలో ఉన్న డీ-అడిక్షన్ సెంటర్ (మత్తు విముక్తి కేంద్రం) చిరునామాను తెలియజేస్తుంది.
- **హెల్ప్‌లైన్ మద్దతు:** మనాస్ (MANAS) హెల్ప్‌లైన్ మరియు డీ-అడిక్షన్ హెల్ప్‌లైన్ నంబర్లు ఇందులో అందుబాటులో ఉంటాయి.

3. సంస్థాగత మార్పులు

- **నషా ముక్తి మిత్ర (Nasha Mukti Mitr):** గతంలో మాస్టర్ వాలంటీర్లుగా పిలవబడే వారిని ఇప్పుడు 'నషా ముక్తి మిత్ర'గా వ్యవహరిస్తున్నారు. వీరిని ఈ యాప్ ద్వారా సులభంగా ఆన్‌బోర్డింగ్ చేయవచ్చు.

పరీక్షల కోసం క్విక్ రివిజన్ బిట్స్ (QUICK REVISION):

1. **NMBA ఏ మంత్రిత్వ శాఖ ఆధ్వర్యంలో పనిచేస్తుంది?**
   - జవాబు: కేంద్ర సామాజిక న్యాయం మరియు సాధికారత మంత్రిత్వ శాఖ.
2. **NMBA 2.0 యాప్‌ను ఎక్కడ ప్రారంభించారు?**
   - జవాబు: చండీగఢ్ (చింతన్ శివిర్ సందర్భంగా).
3. **NAPDDR అంటే ఏమిటి?**
   - జవాబు: National Action Plan for Drug Demand Reduction.
4. **మానస్ (MANAS) దేనికి సంబంధించిన హెల్ప్‌లైన్?**
   - జవాబు: మానసిక ఆరోగ్య మద్దతు మరియు డ్రగ్స్ వినియోగం నివారణకు సంబంధించినది.
5. **నషా ముక్తి మిత్ర అంటే ఎవరు?**
   - జవాబు: మాదకద్రవ్యాల నివారణపై అవగాహన కల్పించే వాలంటీర్లు.

నీతి ఆయోగ్ (NITI AAYOG) నూతన సభ్యుని నియామకం - 2026

నేపథ్యం: 25 ఏప్రిల్ 2026న ప్రొఫెసర్ **గోబర్ధన్ దాస్ (Prof. Gobardhan Das)** నీతి ఆయోగ్ సభ్యునిగా నియమితులయ్యారు. ఈ సందర్భంగా ప్రధానమంత్రి నరేంద్ర మోదీ ఆయనకు అభినందనలు తెలియజేశారు.

1. ప్రొఫెసర్ గోబర్ధన్ దాస్ గురించి (ABOUT PROF. GOBARDHAN DAS)

- **రంగం:** ఆయన పబ్లిక్ హెల్త్ (జనారోగ్యం), సైన్స్ మరియు ఇన్నోవేషన్ (ఆవిష్కరణలు) రంగాలలో విశేష కృషి చేశారు.
- **గుర్తింపు:** ఆయన గతంలో జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ విశ్వవిద్యాలయం (JNU)లో స్పెషల్ సెంటర్ ఫర్ మాలిక్యులర్ మెడిసిన్ డైరెక్టర్‌గా మరియు ఇతర ఉన్నత విద్యా సంస్థలలో పనిచేశారు.
- **పరిశోధన:** ముఖ్యంగా ఇమ్యునాలజీ మరియు ఇన్ఫెక్షియస్ డిసీజెస్ (అంటువ్యాధులు) రంగంలో ఆయన చేసిన పరిశోధనలు అంతర్జాతీయ స్థాయిలో గుర్తింపు పొందాయి.

---

2. నీతి ఆయోగ్ నిర్మాణం - పరీక్షాంశాలు (NITI AAYOG STRUCTURE)

పరీక్షల దృష్ట్యా నీతి ఆయోగ్ నిర్మాణాన్ని గుర్తుంచుకోవడం ముఖ్యం:

- **ఛైర్మన్:** ప్రధానమంత్రి.
- **వైస్-ఛైర్మన్:** ప్రధానమంత్రి ద్వారా నియమించబడతారు.
- **పూర్తిస్థాయి సభ్యులు (Full-time Members):** వివిధ రంగాలకు చెందిన నిపుణులను సభ్యులుగా నియమిస్తారు (ప్రస్తుతం ప్రొ. గోబర్ధన్ దాస్ ఈ విభాగంలో నియమితులయ్యారు).
- **ఎక్స్-అఫీషియో సభ్యులు:** కేంద్ర మంత్రిమండలి నుండి గరిష్టంగా నలుగురు సభ్యులు.
- **ప్రత్యేక ఆహ్వానితులు:** వివిధ రంగాల నిపుణులు.

---

3. నీతి ఆయోగ్ విధులు (FUNCTIONS)

- **కో-ఆపరేటివ్ ఫెడరలిజం:** రాష్ట్రాలతో కలిసి దేశాభివృద్ధిలో భాగస్వామ్యం వహించడం.
- **బాటమ్-అప్ అప్రోచ్:** గ్రామ స్థాయి నుండి ప్రణాళికలు రూపొందించడం.
- **నాలెడ్జ్ అండ్ ఇన్నోవేషన్ హబ్:** ప్రభుత్వానికి థింక్-ట్యాంక్ (Think-tank) గా వ్యవహరించడం.

క్విక్ రివిజన్ బిట్స్ (QUICK REVISION):

1. **నీతి ఆయోగ్ నూతన సభ్యునిగా ఎవరు నియమితులయ్యారు?**
   - జవాబు: ప్రొఫెసర్ గోబర్ధన్ దాస్.
2. **ప్రొఫెసర్ గోబర్ధన్ దాస్ ఏ రంగాలకు చెందిన నిపుణుడు?**
   - జవాబు: పబ్లిక్ హెల్త్, సైన్స్ మరియు ఇన్నోవేషన్.
3. **నీతి ఆయోగ్ ఎప్పుడు ఏర్పడింది?**
   - జవాబు: 1 జనవరి 2015 (ప్రణాళికా సంఘం స్థానంలో).
4. **నీతి ఆయోగ్ పూర్తి పేరు ఏమిటి?**
   - జవాబు: National Institution for Transforming India.

క్యాన్సర్ రహిత భారత్

23వ క్యాన్సర్ సర్వైవర్స్ డే.

---

1. భారతదేశంలో క్యాన్సర్ పరిస్థితి (ICMR నివేదిక ప్రకారం)

- **వార్షిక కేసులు:** ICMR నేషనల్ క్యాన్సర్ రిజిస్ట్రీ ప్రోగ్రామ్ ప్రకారం, భారతదేశంలో ప్రతి సంవత్సరం **15 లక్షల కంటే ఎక్కువ** కొత్త క్యాన్సర్ కేసులు నమోదవుతున్నాయి.
- **నివారణ:** జీవనశైలి మార్పులు, పొగాకు నివారణ మరియు ఆరోగ్యకరమైన ఆహారపు అలవాట్ల ద్వారా క్యాన్సర్ ముప్పును తగ్గించవచ్చు.

---

2. ఆయుష్మాన్ భారత్ - PMJAY పాత్ర

- **చికిత్సల సంఖ్య:** ఆయుష్మాన్ భారత్ పథకం కింద ఇప్పటివరకు **68 లక్షల కంటే ఎక్కువ** క్యాన్సర్ చికిత్సలు అందించబడ్డాయి.
- **ఖర్చు:** దీని కోసం ప్రభుత్వం **₹13,000 కోట్లకు పైగా** ఖర్చు చేసింది.
- **గ్రామీణ లబ్ధిదారులు:** ఈ పథకం కింద క్యాన్సర్ చికిత్స పొందుతున్న వారిలో **75% మంది గ్రామీణ ప్రాంతాలకు** చెందినవారే. ఇది నగర-గ్రామీణ ఆరోగ్య వ్యత్యాసాన్ని తగ్గిస్తోంది.

---

3. కీలక ప్రభుత్వ చొరవలు (KEY INITIATIVES)

- **డే కేర్ క్యాన్సర్ సెంటర్లు:** జిల్లా ఆసుపత్రులలో క్యాన్సర్ చికిత్స కోసం ప్రత్యేక కేంద్రాలను ఏర్పాటు చేస్తున్నారు. ప్రస్తుతం **450 కంటే ఎక్కువ** కేంద్రాలు అందుబాటులో ఉన్నాయి.
- **HPV వ్యాక్సినేషన్:** గర్భాశయ క్యాన్సర్ (Cervical Cancer) నివారణకు దేశవ్యాప్తంగా **HPV వ్యాక్సినేషన్** కార్యక్రమం ప్రారంభమైంది. దీని ద్వారా కోటి మంది బాలికలకు టీకాలు వేయాలని లక్ష్యంగా పెట్టుకున్నారు.
- **ఆయుష్మాన్ ఆరోగ్య మందిరాలు:** క్షేత్రస్థాయిలో క్యాన్సర్ స్క్రీనింగ్ (తనిఖీలు) నిర్వహించడానికి వీటిని వేదికలుగా వాడుతున్నారు.
- **అత్యావశ్యక మందుల జాబితా (Essential Drugs List):** క్యాన్సర్ నిరోధక మందులను జిల్లా మరియు సబ్-డివిజనల్ స్థాయి ఆసుపత్రులలో అందుబాటులో ఉంచారు.

---

4. ప్రాధాన్యతలు (FUTURE PRIORITIES)

- **ముందస్తు గుర్తింపు (Early Detection):** క్యాన్సర్‌ను ప్రారంభ దశలోనే గుర్తించడం వల్ల మరణాల రేటును తగ్గించవచ్చు.
- **సమగ్ర సమన్వయం:** ప్రభుత్వ మరియు ప్రైవేట్ ఆసుపత్రుల మధ్య సాంకేతిక పరిజ్ఞానాన్ని పంచుకోవడం ద్వారా నాణ్యమైన చికిత్సను అందరికీ అందుబాటులోకి తేవాలి.

క్విక్ రివిజన్ బిట్స్ (QUICK REVISION):

1. **భారత ఉపరాష్ట్రపతి ఎవరు?**
   - జవాబు: శ్రీ సి.పి. రాధాకృష్ణన్.
2. **ఆయుష్మాన్ భారత్ కింద క్యాన్సర్ చికిత్స పొందుతున్న వారిలో గ్రామీణ జనాభా వాటా ఎంత?**
   - జవాబు: 75%.
3. **HPV వ్యాక్సిన్ ఏ వ్యాధి నివారణకు ఉద్దేశించినది?**
   - జవాబు: సర్వైకల్ క్యాన్సర్ (గర్భాశయ ముఖద్వార క్యాన్సర్).
4. **క్యాన్సర్ గణాంకాలను నమోదు చేసే సంస్థ ఏది?**
   - జవాబు: ICMR (National Cancer Registry Programme).